

Ана Ашталковска Гајтаноска (Северна Македонија)
Институт за етнологија и антропологија
Природно-математички факултет
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје
е-пошта: ashtalkovska@gmail.com

АВТОРСКИ ПАТРИОТИЗАМ¹ НА БАЛКАНОТ

Апстракт: Концептот според којшто научниците од одредени и за тоа погодни општествени и хуманистички дисциплини имаат должност да работат во корист на негување, зајакнување и величање на националниот идентитет на сопствениот народ е ризичен по многу основи. Иако се забележуваат позитивни промени кај новите генерации во однос на ова прашање, сепак може да се констатира дека во поширокиот јавен дискурс сè уште владее романтичарската идеја дека, на пример, етнологот и историчарот треба да бидат патриоти. Позицијата на „професионалните патриоти“² е разгледана и од теориско-методолошки аспект, а воедно е илустрирана преку примери од македонската етнологија и нејзиниот однос кон „историските вистини“ во современ контекст. Неопходни се итни реформи во парадигмите за да може хуманистичките дисциплини да преминат од дезинтегрирачки во интегрирачки фактор на балканскиот културен дијалог.

Клучни зборови: општествени и хуманистички дисциплини, патриоти, етнологија, историја.

Вовед

Иван Чоловиќ во книгата со наслов „Балканот – терор на културата“ вели дека Балканот страда од вишок култура наспроти западните стереотипи дека на овој простор му недостасува култура. Тој вишок култура подразбира издигнување на пиедестал на поединечните национални култури – тој вели на ниво на божества – во функција на патриотскиот и националистичкиот дискурс, кој е типичен за сите балкански земји во нивните периоди на транзиција (види Чоловиќ 2012). Центрите на моќ, партиите и луѓето на власт со националистички идеологии успеаја да го впрегнат „народот“, истовремено повикувајќи се токму на неговите интереси, во таа неодолива националистичка илузија, како сламката за која народот најпосле ќе се

1 Терминот „авторски патриотизам“ е преземен од текстот на Божидар Језерник (Језерник 2002: 36).

2 Терминот „професионални патриоти“ е преземен од текстот на Иван Ковачевиќ (Ковачевиќ 2006: 110).

фати во обидите да најде начин во тешките периоди на премин да се сака и да се почитува себеси, кога нема никаква практична или реална база за тоа, освен онаа замислената/измислената величина. Во ова националистичко самозадоволување наметнато на „широките народни маси“, избезумени од тежината во справувањето со баналното секојдневје, честопати се вклучени и професионалците со титули од општествените и хуманистичките дисциплини, особено оние што го носат товарот да бидат „национални“. Проблемот е кај оние професионалци ставени во служба на иницирање, инспирирање и подгревање на овој вид самозадоволување. Нивната „служба“ во поединечните балкански национализми е слична како во периодите на создавање на нациите во овој дел од Европа кон крајот на 19 и во почетокот на 20 век.

Критичарите на национализмот поттикнат од политички потреби се согласни дека таквата култура тероризира, таквата култура, која се повикува на крвта на предците, предизвикала пролевање крв, особено во распаѓањето на Југославија како симптом на националистичка неизживеаност, која конечно во 1990-тите крваво се канализирала. Политичката (зло)употреба на истата матрица по оваа тешка последица го навредува здравиот разум на оние што ја препознале како матрица и кои одбиваат да живеат во националистички ограничена реалност.

Една друга книга на Иван Чоловиќ, со наслов „Вести од културата“, содржи осумнаесет есеи што претставуваат своевидна архива на патриотските изблици во Србија, а меѓу националните работници за кои тој пишува има многумина што истовремено се декларирани професионалци во своите „национални“ дисциплини (види Čolović 2008). Тука може да се најдат речиси истите приказни што се репродуцираат денеска во македонското секојдневје од „националните работници“ од кој било вид и стил. Затоа е потребно да се прават слични „архиви“ како оние на Чоловиќ за поединечните балкански национализми и да се деконструираат интерпретациите на балканските професионални патриоти како сведоштво дека барем постојат и други толкувања за националистичките матрици, оние што предупредуваат на нивната опасност. Зошто тие толкувања не се толку привлечни за „широките народни маси“ е важно прашање.

Македонски контекст

Во последните десетина години во Македонија станува многу гласен еден националистички дискурс, кога се работи за македонската етничка и национална припадност. Во тој дискурс сите елементи на еден деветнаесеттовековен концепт во градењето на нациите, особено во Југоисточна Европа, се актуелни и денеска. Како пример ќе наведам само неколку клучни места: потенцирање на мисијата на државата и нејзините институции за засилување на македонскиот национален идентитет; потенцирање на исконското својство на сопствениот народ и неговата култура; религиска подлога на националниот идентитет на Македонецот и соодветно „анатемисување“ на неприпадниците по различни основи; митологизирање на историјата: митот за фиктивна лоза и претпоставени предци, приврзаност кон земјата, татковината; симболите на националниот идентитет имаат аура на светост (земја, предци, жртви, име, историски случувања) итн. (види на пример

кај Smit 1998). Ова е период на освежување на националистичкиот дискурс, кој не дека и претходно не постоел, но сега добива една повисока легитимација според гласноста и достапноста во медиумите, но и според многу други промотивни механизми на „патриотските вредности“. Даворин Трпески во својата книга со наслов „Кој го поседува минатото? Културната политика и заштитата на културното наследство во постсоцијалистичка Македонија“ дава концизен и краток преглед на историјата на ВМРО-ДПМНЕ, партијата што ја држеше власта во Македонија од 2006 до 2017 година. Клучните идентификациски точки на оваа партија се дека е таа конзервативна и десно од центарот. Иако низ историјата таа се обидела да се помести кон граѓанскиот западноевропски концепт, обидот е очигледно неуспешен, бидејќи како клучни зборови што ја обележуваат оваа партија сè уште во игра се: етничка и популистичка партија, со одредени елементи блиски на национализмот и на религијскиот фундаментализам, фокус на националната историја и застапување на традиционалните вредности (види кај Трпески 2013: 77–82). Соодветно на ваквата поставеност на приоритетите на ВМРО-ДПМНЕ како владејачка партија во тој период, овие теми конечно го преплавија медиумскиот простор во Македонија, кој до неодамна беше исто така строго контролиран од овие центри на моќ.

Македонскиот контекст низ историјата

На ова место е значајно прашањето зошто македонските истражувачи и научници од општествените и хуманистичките дисциплини, особено оние со национален карактер, имаат толкава потреба на прво место да го бранат македонскиот национален идентитет. Секако, бранејќи го сопствениот национален идентитет, тие истовремено учествуваат во (ре)конструирањето и (пре)создавањето на митологизираната историја на македонскиот народ, особено во последниве години, кога токму тоа беше соодветно на идеологијата и на владејачката партија од македонскиот блок во периодот од 2006 до 2017 година. Притоа, важно е сите инволвирани да имаат предвид дека се работи, всушност, за практична и политичка употребливост, која оди „пред строго сфатената научност и историско-теориската љубопитност: во фокусот се практични и политички потреби на сегашниот момент, ретко нови истражувачки сознанија“ (Ђерић 2012: 108). Ова е важна поента за професионалците што ќе дозволат да поддржуваат или да бидат поддржани од одредени центри на моќ во нивните интерпретации.

Бождар Језерник вели дека сите балкански нации во времето на нивното формирање посегале по Македонија со „надежите за реализација на 'големите национални идеи' во форма на Голема Албанија, Голема Бугарија, Голема Грција, Голема Романија и Голема Србија“. Така, во втората половина на 19 век, Македонија станува „арена на политички и културни поврзувања помеѓу балканските држави, кои ја сметале за ветена земја“ (Језерник 2002: 30). Во неговиот текст со наслов „Македонци: сомнителни заради нивното отсуство“ се разгледуваат токму овие претензии на новоформираните балкански држави во чии пропагандни „научни“ акции честопати биле вклучени и познати научници. Тој ги разгледува статистичките податоци за бројноста на населението на овој простор од тројца автори: Србинот

Гопчевиќ, Бугаринот К'нчов и Гркот Николаидес, објавени на крајот на 19 и на самиот почеток на 20 век. Иако изгледа дека во статистиката нема многу простор за манипулации, сепак, анализата на резултатите на овие тројца автори го покажува токму спротивното, зашто тие со бројки ги изразиле сопствените приказни оптоварени од националистичките стремежи на сопствените држави. Затоа, во овие поодделни балкански статистики Македонците се отсутни, но на нивна сметка се зголемува бројот на сонародниците на авторот, и така расте бројот на Грците, Бугарите, Србите итн. Тоа Језерник го нарекува „авторски патриотизам“ (Језерник 2002: 36).

Во овој текст со интересен наслов, низ многубројни теми се разгледува специфичниот контекст на создавање на нациите на Балканот во 19 и на почетокот на 20 век, но поентата се врти околу непоимливоста на авторите од тој период за дивергентноста на македонскиот идентитет во специфичните околности во кои тој се барал. Во контекст на професионалните патриоти, но и во контекст на оспорувањето на македонскиот национален идентитет, можеби најилустративен е примерот со познатиот Јован Цвијиќ, кој ова население на Балканот го идентификува како „флотантна“, односно „аморфна“ народна маса, која може да прифати каков било идентитет, доколку тој успешно се наметне. Јован Цвијиќ е совршен пример за политички ангажирано научно дејствување (Јовановиќ 2012: 564), чие дело го претставува историскиот контекст во кој бил ангажиран, и затоа е важен само од историска перспектива, додека од современа перспектива неговите дела покажуваат единствено како не треба да пишуваме (види на пример Цвијиќ 1966 и потоа Миленковиќ 2008: 41–50).

Во современа и самостојна Република Македонија се појавува потреба за докажување и истакнување на македонскиот идентитет внатре во Македонија, но и кон соседите. Така вели Весна Станковиќ Пејновиќ во нејзиниот текст со наслов „Спорниот идентитет“ на Македонија“. Така македонскиот идентитет останува и сомнителен и спорен за соседните балкански национализми и еден век по периодот за кој пишува Језерник. Таа вели дека Македонија е сè уште во процес на создавање на идентитетот на својата самостојна држава и дека тој процес е врзан не само со предизвиците што ги наметнуваат поднационалните идентитети во државата (мисли на Албанците во Македонија) туку и со значајното место на Македонија како субјект во меѓународните односи, а особено е силна потребата за докажување на македонскиот идентитет кон соседните нации (Stanković Pejnović 2011: 472). Националната припадност, кога е поставена како приоритет пред граѓанскиот концепт на нацијата, создава сериозни проблеми во една мултикултурна околина каква што е Македонија, и на принципот акција – реакција различните националности во нејзините рамки се градат, се (пре)создаваат, се надополнуваат, се спротивставуваат и често силно се борат меѓу себе. Освен внатрешните проблеми што ги предизвикува националниот/ националистичкиот концепт карактеристичен во балкански контекст, тој за Македонија е исцрпувачки и во односите со нејзините соседи, бидејќи сите оспоруваат по некој важен елемент од националниот идентитет карактеристичен за Балканот (црквата, името, јазикот).

Поради овој континуитет во оспорувањето на присуството на Македонците, се оспорува и нивното право на историја, особено на онаа на која се повикуваат македонските „национални работници“ во современ контекст, тргнувајќи од

Александар Македонски, па сè до поновите историски личности и случувања од првата половина на 20 век, така што, во таа битка на национализирање на личностите од далечното или од блиското историско минато, честопати се кршат копјата околу тоа кој е чиј на Балканот. Божидар Језерник ова присвојување на историските личности и настани од сите страни го илустрира преку примерот со Александар Велики, за кого почнуваат силно да се борат „сопернички настроените балкански историчари закопувајќи се во сопствениот национализам“ (Језерник 2002: 32), но слични илустрации можат да се најдат во балканскиот контекст во 21 век, и тоа за многу други примери. Според тоа, наместо учество во оваа исцрпувачка национално-националистичка матрица на напади и одбрани, неопходни се итни промени на реториката, што некако ќе ги задолжат професионалците од „ризицините“ национални дисциплини на Балканот да ја третираат како тема на истражување, а не како активистичка дисциплина.

Илустрации за професионалниот патриотизам од етнологијата

Како што се смета, според пошироката перцепција, дека еден етнолог треба да знае да игра оро, да пее народни песни и да ги познава сите македонски обичаи, носии итн., по истиот принцип еден етнолог треба да биде и патриот, односно да ги познава, да ги почитува, да ги слави, а не ретко и да ги брани македонските традиционални културни вредности. Но, овој концепт може да биде особено опасен кога е усвоен од професионални етнологи и антрополози. Идејата дека постои вредносно неутрално истражување, дека истражувачот се занимава со откривање на научна вистина, е особено проблематична во оние истражувања што се занимаваат со етничноста. Етнологите во функција на бранители на сопствената (македонската) етничка заедница, но ставени во позиција да зборуваат за туѓата, соседната, другата етничка заедница, можат да станат напаѓачи. На пример, книгата на Јован Трифуноски за албанското население во социјалистичка Македонија, објавена во 1988 година, е полна со потврди за дистинкциите меѓу овие што дошле (дошлиците) и староседелците. Неговата реторика е добра илустрација за тоа како не треба да се пишува за „другиот“. Еве некои клучни места од неговиот текст, кој зборува за: поалбанчување на нашето население, истиснување и иселување на нашето население, туѓо население во нашите краеве, грабнување на христијански девојки и исламизирање, албанското население против нашето, тие не се овде одамна населени, нашите луѓе се старинци, нашите стари манастири средишта ги одбивале муслиманите доселеници, убиства, помор, Словените христијани исплашени уште од раѓање, опколени и притиснати македонски села од Албанците, тие се неволја, запоседнуваат, насилни се, заградуваат наше население, праваат зулumi, неподнослива ситуација за христијаните итн., итн. Со оглед на тоа што неговата методологија е од стариот терк, според образецот на познатиот Јован Цвијик, во насловот стои дека се работи за антропогеографски и етнографски истражувања, кои, пак, поради оваа определба специфична за крајот на 19 и почетокот на 20 век, нудат како научни – природно-географски податоци – така и „научни“ податоци за карактерот, менталитетот, моралот, темпераментот итн. на една етничка заедница.

Неговата реторика ја илустрирам со еден цитат, кој вели: „Никој никогаш нема да може да пресмета колку наши мажи загинале во судирите со доселените Албанци и нивните качаџи. Колку нашиот свет бил присилен на иселување, колку наши девојки и невести се грабнати, колку жива стока е украдена, колку од најдобрата земја е одземено и сл.“ (Trifunovski 1988: 86). Истовремено, во овој контекст многу е важна споредбата со реториката на истражувачите што пишуваат за Албанците во списанието Етнолог бр. 9, кое, пак, е објавено во 2000 година. Кога ќе се споредат овие текстови со реториката на Јован Трифуноски (кого речиси сите што пишуваат за Албанците го цитираат во овој број), евидентно е дека нема речиси никакво поместување во временски период од повеќе од дваесетина години. Нештата просто се цитираат, цитатите просто се поддржуваат со „нови“ дополнителни податоци и „еволуцијата“ во научната мисла така станува загрозна.

На крајот од овој поднаслов сакам да споделам уште еден пример што се надоврзува на проблемот од погоре – за македонскиот контекст низ историјата. Станува збор за еден текст на проф. Анета Светиева, доајенка на македонската етнологија и антропологија, односно за нејзиниот приказ на монографијата на Веселка Тончева со наслов „Българите от Голо Бърдо, Република Албанија – традиции, музика, идентичност“, част 1, Софија, 2009, 328 стр. Приказот е објавен во списанието Етнолог бр. 15 во издание на Македонското етнологско друштво, Скопје 2013 (Светиева 2013: 200–204). И претходно Анета Светиева пишувала на оваа тема, во истото списание со број 12–13, објавено во 2009 година, во текст под наслов „’Нашинците’ никогаш нема да бидат ’Вашинци’, иако имате желба, време, нерви, план и пари“ (Светиева 2009: 318–321). Сега ќе се задржам на првиот и ќе се обидам да ја објаснам нејзината лутина во овој текст. Како што може да се види од насловот на монографијата на Веселка Тончева, таа побрзала Голобрдците да ги идентификува како Бугари, со што ја заслужува титулата што ѝ ја дава Светиева како личност „по професија Бугарка“. За книгата Светиева вели дека е изготвена според стариот пропагандистички терк карактеристичен за различни балкански автори од крајот на 19 и почетокот на 20 век, „конципирана крајно традиционалистички и популистичко-политички“ (Светиева 2013: 201). Тоа се назира и во насловот на монографијата, но е директно пресликано во заклучокот на книгата преземен во текстот на Светиева. Таму Тончева вели: „За нас таа заедница е неоспорно бугарска“ и смета дека за традиционалното предавање на овој бугарски идентитет е неопходно да се изучува локалното културно-историско знаење и тоа да биде императив за бугарската држава и наука, како и за секој љубопитен Бугарин. Она што е многу интересно е дека и македонските етнологи (меѓу кои и јас) извршиле теренско истражување во Голо Брдо во 2003 година. Има таму многу сличности, но има и многу разлики. Генерално, ние, тогаш млади истражувачи, отидовме неоптоварени од национализирањето на голобрдската култура, а дури и оние што се занимаваа директно со етничноста зборуваа, на пример, за „дивергентноста во етничкиот идентитет на Голобрдците во Албанија“ (Трпески 2006: 56–61).

Оваа илустрација се надоврзува на македонскиот контекст низ историјата, кога, поради специфичните историски, општествени, политички итн. околности, вакви дела, слични или идентични на она на Тончева, биле масовно пишувани, и тоа од страна речиси на сите соседни професионални патриоти или национални

работници со научни титули. Според тоа, ова не е ништо ново. Она што е релативно „ново“ е постоењето национални дисциплини, зашто сега постои нација и постои држава што формира такви институции задолжени за борба со овие негации на македонскиот етнички и национален идентитет. Така, по принципот акција – реакција се репродуцира одредена матрица на интерпретации: „Но да видиме што се и кои се тие? Самите кажуваат дека во основата на нивниот јазик се македонските дијалекти, слушаат и продуцираат македонска музика, луѓе се по Македонија...! Што е работата? Јас препознавам само два одговори. Првиот: дека кај нив таму во 'макеа Бугарија' има многу Македонци – и тоа освен оние куѓите и згазените од Пиринско и други места кои и денес се кажуваат така и трпат разни освети заради тоа, постои критична маса поранешни Македонци – сега бугарски етнички конвертити. А тие се поголеми Бугари од Бугарите, според старото потврдено народно правило, дека 'Потурчените се поголеми Турци од Турците'. Вториот: дека немаат или не се одушевени од сопствената народна култура па посегаат со раце и со нозе по нашата – македонската“ (Светиева 2013: 203).

А Тончева? Врз основа на нејзината монографија од 328 страници, таа успева во стариот политичко-пропаганден стил во заклучокот од половина страница да го резимира како најважно следново: Бугарите од Голо Брдо живеат повеќе од еден век во границите на Албанија. Тие живееле изолирано и биле затворени (што е веројатно услов за функционирање на нивната традициска култура) до 1991 година, кога настапува опасната трансформација со миграциите во градовите, зашто така се забораваат традиционалните песни, обредноста и локалните приказки и раскази. Овие промени, кои ги идентификувала авторката од 1912 година до денес, а кои, сепак, не успеале да ја истиснат бугарштината, претставуваат закана за етнокултурниот и јазичниот идентитет, зашто така се отвора простор за формирање нови идентитети. Затоа, вели Тончева, не смее да се изгуби врската со нашите сонародници во Албанија, туку таа треба постојано да се подновува. Нејзината книга, меѓу другото, нуди можност за самите Бугари од Голо Брдо да се присетат на многувековното сродство со Бугарија, кое, пак, според неа, е запечатено во нивните традиционални знаења и во нивната култура (според Светиева 2013: 202).

И овој принцип веројатно може да трае до недоглед.

Интерпретации за (анти)хероите од македонската историја

Во септември 2014 година пред Врховниот суд во Скопје беше поставен споменикот на Андон Лазов Јанев, познат како Ќосето, донација од Здружението за духовно обединување на Сегинци, Попадинци и Крушорадци од Лерин – Скопје. Во медиумите, поделени според нивната медиумска политика, која се вртеше околу поддршката на Владата на поранешниот премиер Никола Груевски или, пак, против политиката на тогаш владејачката партија (познати како „опозициски медиуми“), започна една остра полемика околу ликот и делото на Ќосето. Така, само според насловите посветени на овој проблем, интерпретациите на тогаш познатите опозициски медиуми за овој историски лик велат дека се работи за „целат“, „касап“, „бодигард“ на револуционерите од ВМРО, „човек кој за 100 години живот убил 100

луѓе“, „терорист на ВМРО кој си го убил и сопствениот брат“, „сериски убиец“, дека „бил за обединување на Македонија со Бугарија и против македонското малцинство“ итн. Насловите, пак, на тогашните провладини медиуми велат дека се работи за „човекот кој бил страв и трепет за предавниците и непријателите!“, „ценет војвода и човек од доверба“, „не бил ликвидатор, туку револуционер кој се борел за слободен македонски народ“, „ако Косето е крив што убивал непријатели на Македонија, тогаш криви се и Даме, и Гоце и Карев, а и партизаните“. Според овие текстови за биографијата и ангажманот на Косето, се гледа дека, всушност, базата за интерпретациите е слична и за едната и за другата страна вклучена во дискусијата (види на пример „АНДОН КОСЕТО – КАСАПОТ: На денешен ден починал човекот кој бил страв и трепет за предавниците и непријателите!“, Puls 24, 9.1.2016). Она што е различно е контекстот во кој се создаваат интерпретациите. Затоа, оваа медиумска полемика е добра илустрација за тоа како исти податоци може да се интерпретираат на различни начини од различни позиции кога во современ контекст се дискутира за (не)значајни историски личности. Освен интерпретациите на новинари и колумнисти по повод ликот и делото на Косето и неговата (не)значајност, во овие дебати се вклучуваат и професионални историчари, кои повторно имаат различни интерпретации за ова прашање. Примерите што следуваат ја покажуваат таа сложена спрега меѓу политиката, медиумите и науката како механизми што суптилно или не толку суптилно се користат за промоција на „соодветните“ интерпретации.

Првата илустрација е интервју на телевизијата Канал 5 со историчарот Никола Жежов. Тој во однос на темата на ова интервју внимателно резимира дека се работи, всушност, за војвода и човек од доверба на организацијата, дека примал наредби лично од Даме Груев и ги спроведува наредбите од ЦК на организацијата за евентуални казнувања и смртни пресуди на шпиони, предавници и претставници на различни балкански пропаганди. На крајот, во контекст на актуелните дебати, тој апелира до македонската јавност да не се политизираат приказните за помалку познатите личности, така што ќе ги остават историчарите да се занимаваат со овие прашања. И покрај внимателната изјава на професорот Жежов, уредничката и новинарката е многу подиректна во намерата да ја тргне дамката од ликот и делото на Косето со поддршка на историчарот, а да ја потенцира величината на Косето. Втората поента на ова интервју е да понуди една конечна историска интерпретација за Косето. Така конечната новинарска порака на ова интервју е дека други центри ја извртуваат историјата во нечии интереси оцрнувајќи вакви големи историски имиња зашто „не станува збор за егзекутор, туку за човек којшто се борел против оние што биле на спротивната страна од интересите на тогашното раководство на Внатрешната македонска револуционерна организација, односно на македонскиот народ“ (види [„Андон Лазов Јанев, познат како Косето или Касапот“, интервју со Никола Жежов во вестите на ТВ Канал 5, 18.9.2014](#)).

Втората илустрација е интервјуто за Нова ТВ на Владо Поповски, кој смета дека на споменикот на Косето не му е местото во Скопје. Според примерите што ги посочува тој, излегува дека Косето и неговиот темперамент и карактер биле употребени, односно биле ставени во функција на ослободителното дело на организацијата. Тој не го оспорува фактот дека Косето има значење во историска смисла со учеството во формирањето на селската полиција и во развивањето на

структурата на ВМРО. Она што е спорно во однос на поставувањето споменик на Косето се анализите на неговата личност. Поповски вели дека првото убиство Косето го извршил кога имал 14 години. Еден настан од неговиот живот, според Поповски, е особено проблематичен кога се дискутира за значајноста на Косето. „Пишува дека, кога бил во планина, во мариовските планини наишол на некои Помаци јаглениари коишто ништо не му направиле. Не биле аскер, ниту вооружани. Петнаесет на број биле, сите ги по-та-ма-нил! (...) Интелектуално е скоро неписмен. Што значи него никој не би го славел.“ Според тоа, историчарот се согласува со новинарот Борјан Јовановски во констатацијата дека се работи за „ликвидатор, сериски убиец“ („Владо Поповски за споменикот на Андон Косето“, дел од интервју со Владо Поповски на Нова ТВ, 15.9.2014). Бидејќи оваа интерпретација не одговара на оние пласирани од медиумите тогаш познати како провладини, некои од нив се обидуваат да го дискредитираат Поповски вклучувајќи ја неговата афирмативна реторика за некои споменици на албанската историја во Македонија. Насловот на текстот „Поповски смета дека на Скендербег и Хасан Приштина местото им е во Скопје, а на Косето и Сугарев не“ веќе сугерира дека добрите зборови за „другите“ и „туѓите“ споменици во Скопје можат да послужат за дискредитирање на оние што наводно ги напаѓаат „сопствените“ (види во „Поповски смета дека на Скендербег и Хасан Приштина местото им е во Скопје, а на Косето и Сугарев не“, Курир, 18.9.2014).

Така, за едната страна опасноста и способноста на Косето да убие многу луѓе за македонската кауза претставува вредност. За другата страна неговата способност да убие многу луѓе за македонската кауза, односно неговата терористичка послушност, е апсолутната невредност, која добива споменик пред Врховниот суд на Република Македонија.

И, на крајот, во контекстот на оваа глава, за спрегата меѓу политиката, медиумите и науката многу е интересна интерпретацијата на еден политичар и пратеник на тогашната владејачка партија ВМРО-ДПМНЕ. Илија Димовски како гостин во емисијата „Јади бурек“ на водителот Јанко Илковски во телевизија Сител зборува за Андон Лазов Јанев-Косето. Веројатно соодветно на неговиот интерес за историските личности поврзани со ВМРО од 19 и 20 век, тој зборува со многу подробности за биографијата на Косето. Овде се интересни неговите интерпретации на податоците. Со оглед на медиумската полемика околу Косето, неговата основна намера во ова интервју е да се неутрализираат приказните околу убиствата на Косето претставувајќи ги најконтроверзните како „инцидент“, „класика“, како нешто логично и особено како вредност кога тие се третираат како жртва за каузата (така треба да се гледа на убиството на братот на Косето): „Еден повозрасен човек, колега мој, овие денови баш вака во муабет ми вели: 'А, бе, чешки да имало илјада како Косето, уште тогаш држава ќе сме направеле'. Значи, станува збор за еден исклучителен лик, којшто се жртвувал и себеси и бил исклучително посветен на организацијата“. И, конечно, во врска со обвинувањата на опозициските или, како што вели водителот, на „сороцидните“ медиуми дека се работи за бугарофил, Илија Димовски има контрааргумент: „Не, ама тоа е смешно. Значи, како да ви кажам, за секој наш револуционер, ако отворите бугарски сајтови, ќе најдете еден куп книги коишто ќе ви потврдуваат дека тој е Бугарин. Така? За секого. За Татарчев, за Делчев, за Груев, за Сандански, за Сарафов, за Ѓорче Петров, за Пере Тошев. За секого. Така да, тоа е нерелевантно“ (види

„Илија Димовски за Андон Лазов Јанев Косето“, дел од емисијата „Јади бурек“ на Сител, 17.9.2014). Во однос на оптовареноста на политиката со историјата и механизмите преку кои вака посредуваната историска интерпретација може да стане „вистинската историја“, Гордана Ѓериќ има соодветна поента. Таа вели дека општествената ориентација во контекст на културните сеќавања и на историјата ја наметнува државата со нејзиното влијание врз институциите и врз јавното мислење, бидејќи „повеќе од авторите на историските учебници, масовните медиуми сега ја обликуваат историјата“ (Ѓериќ 2012: 108, 109). Се работи за исклучиво политички историски понуди за „народот“, и, доколку би постоела свест за варијантите во историјата, веројатно тогаш доброволно политичарите би ја отстапиле историјата на професионалците, како што потенцираше проф. Жежов, кои секако дека треба да дискутираат за проблемот со контекстите, толкувањата, мноштвото интерпретации и другите бројни методолошки дилеми, но и за шансите за продуцирање повеќе од една „историска вистина“. И, најпосле, тоа не е ништо трагично³.

Заклучок

Поради специфичната епистемологија на знаењата што ги пласираат истражувачите од овие дисциплини, често е очигледна стапицата во која паѓаат дури и оние автори што декларираат отпор против ограничувачката и злокобната природа на етничкиот и национален идентитет од примордијален вид во балкански контекст. Таа стапица подразбира дека, додека тие сметаат дека се занимаваат со објективна наука, всушност, пласираат свои политички обременети ставови. Изразувањето ставови, секако, е вообичаено за истражувачите од општествените и хуманистичките дисциплини во една општа смисла на методолошките дилеми на овие науки, но во овој контекст може да биде особено проблематично.

Погрешна е претставата за етнологијата и за антропологијата како науки што се задолжени, меѓу другото, да се занимаваат „научно“ со вредносно обременети и лични теми, кои во позитивистички манир, на крајот, ќе треба да ја откријат „вистината за Македонија“. Затоа, особено е важно тоа што во процесот на образованието, засега само на ниво на високото образование, без оглед на тоа што се работи за многу мала заедница на етнологи и антропологи, овие проблеми со националниот ангажман на овие професионалци сериозно е оспорен и надминат. Во таа смисла, ред е да се проблематизира идејата за патриотизмот и мисијата на професионалните патриоти, која сè уште може да нè потсети на онаа на Цвијик. Пишев вели дека „Цвијик развил еден речиси поетичен идеалтипски модел на патриотизмот, кој е на-

³ Саша Недељковиќ во книгата со наслов „Чест, крв и солзи“ вели дека историјата, всушност, многу повеќе зборува за сегашноста отколку за минатото. Затоа, потребно е да се истражуваат, како што вели тој, приказните за минатото – историографските наративи, а не самото минато, за да видиме колку различни читања на „фактите/доказите“, всушност, може да постојат во зависност од оние што ги толкуваат нив, бидејќи „нема објективна општествена вистина, постојат само различни перспективи. Сфаќањето дека субјективните претстави стануваат реалност и константа што единствено има смисла да се проучува парадоксално ја прави антропологијата покредибилна од историографијата“ (Nedeljković 2007: 115).